

דף ט

יח. מה הדין במקרים הבאים?

- א. ראובן שמכר שדה לשמעון ויצאו עליה עוררים.
- ב. האחים שחלקו ירושתם; אחד לקח קרקע ואחד כספים, ובא בעל חוב של המוריש ונטל הקרקע.
- ג. האחים שחלקו בקרקעות, ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם.
- א. אמר אביי: ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו עליה עסיקים (= עוררים, לומר שלנו היא, או משעובדת לנו בחוב); עד שלא החזיק בה – יכול לחזור בו. משהחזיק בה – אין יכול לחזור בו, שאמר לו 'שק קשור סברת וקבלת'. ופירשו 'החזיק' – שדש על מצריו.
- ודוקא שלא באחריות (אבל באחריות חוזר אפילו החזיק). ויש אומרים אפילו באחריות (גם כן אינו יכול לחזור בו משהחזיק), שאומר לו המוכר: הראה שטר טריפה מבית דין – ואשלם לך.
- א. הלכה כלשון אחרונה (נמו"י).
- ואפילו לא שילם לו עדיין, אין יכול הלוקח לעכב המעות אלא ישלם לו, ורק לכשיתרברר שלא היתה של המוכר – יחזיר המקת. וכן כתב הרמ"ה (נמו"י). ואם ראו ב"ד שיש רגלים לטענת המערער או שיש חשש סביר להפסד הלוקח אם יתן מעות למוכר, לא יציא הלוקח המעות מתחת ידו אלא ימתין (ערא"ש).
- ואם כתב לו בפירוש שאינו מתחייב באחריות – אפילו נמצאת שאינה שלו פטור (נמו"י עפ"י ב"ב מד).
- ב. רש"י פירש 'החזיק' היינו קנין חזקה. וכל עוד לא החזיק אפילו נתן מעות [במקום שכותבים שטר שמעות לבדן אינן קונות] חוזר, ואפילו 'מי שפרע' אין כאן – שהרי אינו חוזר משום יוקר וזול (מהרי"ח).
- והתוס' מפרשים שקנה קנין גמור מקודם [שאם לא כן, יכול לחזור בו אפילו בלא עסיקין. נמו"י], ואעפ"י דעתו של אדם שיוכל לחזור בו כל זמן שלא הלך על מיצרי השדה [ולהרי"ף, שדש את מיצריה ועירבה עם שדותיו. ויש מי שכתב שצדד שלעולם יכול לחזור אלא אם דש על המצרים לאחר שיצאו עליה עסיקין. תו"ח עפ"י טור ושלח"ג]. ובלא נתינת מעות מדובר, שאם נתן מעות לעולם אינו יכול לחזור בו משהחזיק, אפילו באחריות. [ובעצם יכול ליתן את הקרקע עצמה למוכר במקום המעות, אלא מדובר שהזולו הקרקעות או שהזולה מחמת הערעור (תוס'). וי"א שאינו יכול ליתן לו קרקע אם יש לו מעות. עבהגר"א]. והרמב"ם מפרש אפילו בנתן מעות.
- ויש מפרשים בשלא עשה קנין גמור, ו'החזיק' היינו שדש על המיצרים לאחר שיצאו עליה עסיקין, שגילה בדעתו שנוח לו בה על אף העסיקין (עפ"י רשב"א).
- ג. אם באו אנשים אינו יכול לחזור בו משהחזיק, אפילו קנה באחריות – שאומר לו המוכר: מזלך גרם (עפ"י תוס').
- ב. שני אחים שחלקו ונטל אחד קרקע והאחר כספים, ובא בעל חוב ונטל קרקע; לפי לשון אחת בגמרא, פשוט הוא שזה שטרפו ממנו זכאי בקבלת חצי מהכספים, שהרי שניהם אחראים על חובות המת. ולפי לשון אחרת, זה שנטל הכספים אומר לזה שנטל הקרקע: לכך לקחתי כספים – שאם ייגנבו לא אשתלם ממך, ולכך לקחת קרקע – שאם תיטרף אינך משתלם ממני.

הלכה שנוטל האחד מחצה בכספים שנטל השני (רי"ף ורא"ש).

ואור זרוע כתב שהואיל והדבר שקול – המוציא מחברו עליו הראיה. אי נמי, עתה שתקנו שמטלטלי דיתמי משתעבדי לבעל חוב – בטלה מחלוקת, כמו קרקע וקרקע. וכן פסק ריא"ז, שאמנם מן הדין זה שנטל קרקע בחלקו הפסיד, אבל עתה שהמטלטלין משתעבדין כקרקע – הרי המטלטלין כקרקעות.

ג. האחים שחלקו ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם (כגון שהיתה אפותיקי. ראשונים); – רב אמר: בטלה מחלוקת. סובר, האחים שחלקו 'יורשים' הם ועל כולם לפרוע בשוה. משמע שאין יכול לסלק האחים במעות אלא זכותם לחלוק כמתחילה (תוס').

שמואל אמר: ויתר (= אבד). סובר 'לקוחות' הם, וכלוקח שלא באחריות. רב אסי אמר: נוטל (אותו אחד שניטל חלקו) רביע בקרקע ורביע במעות. מסופק אם כיורשים או כלקוחות.

לפירוש אחד ברש"י (ויש שנקטו כן לעיקר. ערשב"ם ב"ב קז. תורת חיים), נוטל מחצית מהמגיע לו [היינו 'רביע'] בקרקע או במעות (כי יכול האח השני לטעון: אני הייתי מסלקו לבע"ח במעות), שממון המוטל בספק הוא אם כיורשים או כלקוחות שלא באחריות, – לכך יחלוק. לפירוש אחר ברש"י, הספק הוא אם כיורשים או כלקוחות באחריות – הלכך נוטל כל המגיע לו, חצי בקרקע כיורש וחצי במעות כמוכר באחריות. ולזה הסכימו בתוס'. וע' גירסה נוספת בר"ף ובראב"ד.

הלכה כרב שבטלה מחלוקת (רי"ף עפ"י ב"ב קז).

יט. עד כמה חייב אדם להוציא ממון על המצוה ועל הידורה?

אמר רבי זירא אמר רב הונא: במצוה – עד שלישי. ופירש רבי זירא: בהידור מצוה, עד שלישי במצוה. פרש"י: שאם מוציא שני ספרי תורות לקנות ואחד הדור מחברו – יוסיף שלישי הדמים ויקח את ההדור. [ואם כבר קנה, נחלקו הדעות האם חייב למכור ולקנות אחר מהודר, אם לא]. והתוס' פירשו, כגון אתרוג כאגוז, ואתרוג אחר גדול הימנו – יקחהו [י"מ לפירוש זה: עד שלישי בגודל. וי"מ עד שלישי בדמים]. ואף לפירוש זה, יתכן שחייב להוציא עד שלישי בהידור בכשרות כדי לצאת ידי כל הדעות (עפ"י באה"ל ר"ס תרנז).

נסתפק רב אשי אם שלישי מלגיו או מלבר. תיקו.

הלכה שלישי מלגיו (רא"ש). ופירש בפלפולא חריפתא משום שחייב הידור מצוה מדרבנן.

במערכב אמרו בשם רבי זירא: עד שלישי – משלו (שאינו נפרע לו בחייו). מכאן ואילך (מה שיוסיף בהידור יתר על שלישי) – משל הקב"ה (יפרע לו הקב"ה בחייו (רש"י ורשב"א). אוכל פירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. תוס').

יש מפרשים שאדם אמיד שחננו הקב"ה יותר מכדי חייו, חייב להדר אפילו יותר משלישי. ואין כן דעת שאר הפוסקים.

משמע בגמרא שאין צריך לבזבז שלישי ממזונו בקניית מצוה, ואפילו היא מצוה עוברת (תוס'). וכתבו פוסקים (עפ"י כתובות נ.) שיותר מחומש ודאי אינו חייב.

ובמצוות לא-תעשה אסור לעבור אפילו יטלו כל ממונו (רשב"א). וכתבו פוסקים (ע' י"ד קנז) שכן הדין גם באיסורין דרבנן.

כ. שור ובור ואש שמסרם לחרש שוטה וקטן והזיקו, מה דינו?

שנו חכמים: שור ובור שמסרם לחרש שוטה וקטן והזיקו – חייב לשלם. מה שאין כן באש. לריש לקיש בשם חזקיה מדובר בגחלת, אבל בשלהבת – חייב. ולדבריו מתפרשים הדברים בשור קשור ובור מכוסה [דומיא דגחלת], וחייב הואיל והשור דרכו לנתק מוסרותיו והבור לנתר כיסויו, אבל גחלת כל כמה שמניחה מתעממת והולכת לה.

לפרש"י, דרכם לנתק ולנתר מאליהם. יש מפרשים אפילו בקשר וכיסה כראוי, כיון שמסרם ביד מי שאינו שומר והוא עצמו אינו משתמש בהם, במשך הזמן דרכם לנתק ולנתר (תו"ח). יש מפרשים שמדובר שאינו קשור ולא מכוסה כראוי (ראב"ד).

לפיהתוס' (וכ"כ המ"מ ד,ו בדעת הרמב"ם. ובתו"ח חולק): דרכם לנתק ולנתר ע"י החש"ו דוקא. ולרבי יוחנן, אפילו מסר לו שלהבת גם כן פטור, כי אחיזתו / צוותו של החרש הוא הגורם את הנזק, ובשור מותר ובור מגולה מדובר [אבל בקשור ומכוסה – פטור. עתו' ורשב"א]. אינו חייב לריו"ח אלא במוסר לו עצים יבשים, עצים דקים ונר דלוק (גמרא כב:).

א. לדברי הרי"ד (כב:) – שלא כמשמעות פרש"י – אם לקח החרש את האש למקום שלא היתה מגיעה אליו האש במעשי הפקח, ושם הדליק – הפקח פטור אעפ"י שפשע, כי סוף סוף מעשה החרש הוא זה (ונראה שכן דעת הרי"ד נכדו).

ב. הרי"ף הרמב"ם (יד,ה) הרמ"ה והרא"ש כתבו, מסתבר שהלכה כריש לקיש בשם חזקיה, לחייב במוסר שלהבת. ויש אומרים שהלכה כרבי יוחנן במחלוקתו עם ריש לקיש (רא"ש בשם יש מי שאומר, וכן הובא במאירי. [ולהלן כב: מובא במאירי כן בשם רוב פוסקים' וצ"ב]).

דפים ט – י

כא. מהן החומרות שיש באחד מן הנויקין דלהלן כלפי חברו; שור (= קרן), בור ואש.

חומר בשור מבבור:

השור משלם את הכופר (בהריגת אדם), וחייב בשלשים של עבד. (משא"כ בבור שנפטר משום אם כופר יושת עליו – ולא על הבור. תוס').

נגמר דינו – אסור בהנאה.

דרכו לילך ולהזיק. [ובכלל זה שחייב על דישה בניר, משא"כ בבור שאין שייך בו הזק קרקע].

בכלל זה החומרות האמורות במשנה: שיש בו רוח חיים, ושכוונתו להזיק (רשב"א. והראב"ד כתב שלא מנו כאן אלא חומרות דיניות ולא תכונות, ופירש בכולם נפקותא לדינא).

השור חייב על נזקי כלים, מה שאין כן בבור – לחכמים.

השור חייב על שור פסולי המוקדשין (לאחר שנפדה. כדלהלן ג:), משא"כ בבור (והמת יהיה לו – יצא זה שאין המת שלו).

שור פסוה"מ שנפל לבור והזק, יש להסתפק אם חייבים עליו מאחר ומותר בהנאה, או שמא נתמעט כל פסוה"מ מפני היותן מוקדשין (ע' בחדושי הגרש"ק ומנחת שלמה)